

Krigsfangeleiren på Bardufoss:

GA FANGENE MAT: Børre Foslis familie ga russerfangene mat når de hadde anledning til det. Takken fikk de i form av dette brevet fra en av fangene.

Et minne om en krigsfange

BARDUFOSS: Børre Fosli fra Brannmodal i Målselv hadde med seg et 68 år gammelt takkebrev fra en sovjetisk krigsfange på møtet.

Morten Kasbergesen

Brevet er datert 20. mai 1945. Det ble skrevet av V. Grizen. Ifølge Fosli fikk familien hans brevet som takk for at de ga mat til russerfangene som var i området. Brannmodal ligger ved Rognmoen, mellom Moen og Rundhaug.

– Vi ga fangene mat når vi hadde. Det var dårlige tider, og det gikk mye i saltet fisk, forteller Børre Fosli.

Tyskerne hadde ei stor sag på Brannmoen. Krigsfangenes oppgave var å hugge tømmer til saga. Allmenntilstanden deres var imidlertid så dårlig at hugginga ikke gikk spesielt fort.

– De var i så dårlig form at to mann bare klarte å felle ei furu om dagen. Hadde de vært mer effektive, ville skogen vår blitt snauet, minnes Fosli.

Familien hans hørte ikke noe mer fra krigsfangen etter at han ble sendt hjem til Sovjetunionen sommeren 1945.

Uforglemmelig minne

Oversettelsen av brevet lyder som følger:

«I prøvelsens tunge time for russiske krigsfanger har dere ytt hjelp med hensyn til mat, noe som styrket oss materielt. Da frihetens time slo, syntes jeg det var min plikt å komme til dere for å takke dere. Uttrykke dere min inderligste takknemlighet av fullt hjerte. Dere og det norske folk vil forbli uforglemmelige til evig tid. Til det russiske folk vil de russiske krigsfanger bringe, utover en sjettedel av jordens overflate, de beste minner om dere, det norske folk. Jeg takker dere hjertelig enda en gang. La dette ark bli igjen som minne om en russisk krigsfange.»

FANGELEIREN: Slik så leiren for sovjetiske krigsfanger på Rustahøgda ut. Bildet ble tatt etter den tyske kapitulasjonen i mai 1945. (Foto: Arkiv Morten Kasbergesen)

Over hundre tilhørere

BARDUFOSS: Målselv historielags og Målselv biblioteks temakveld tirsdag om de sovjetiske krigsfangene ble en stor suksess. Det er over 100 seter i Blackbox-en i Istindportalen, og det ble tidlig klart at det ville bli kamp om plassene. Det ble derfor hentet inn ekstra stoler for å få plass til så mange som mulig.

– Snakk om overveldende interesse! sa biblioteksjef Rita Kramvig til de framtrøtte før Michael Stokke startet sitt foredrag.

Etter foredraget åpnet vandrestillinga «Sovjetiske krigsfanger i Norge» på Målselv bibliotek. Utstillinga skal stå i Istindportalen fram til 23. mars.

Blant de stø

BARDUFOSS: På det meste var det 2337 sovjetiske krigsfanger på Bardufoss under 2. verdenskrig. 70 av fangene døde under oppholdet.

Morten Kasbergesen

Det fortalte doktorgradsstipendiat Michael Stokke fra Narvik-senteret under tirsdagens temakveld om sovjetiske krigsfanger i Istindportalen. Narvik-senteret er en stiftelse for historieformidling, menneskerettigheter og fredsbygging. Stokke har i mange år forsket på fangeleirene i Norge under 2. verdenskrig.

– Bardufoss var ett av de tre største krigsfangeområdene i Troms. De to andre var Trondenes i Harstad og Storfjord kommune, fortalte Stokke.

Krigsfangene ble sendt til Bardufoss for å arbeide med å utvide flybasen. I Harstad jobbet de med å etablere Adolf-kanonene, mens de i Storfjord jobbet med å bygge tyske forsvarsverker, også kjent som Lyngen-linja.

75 leirer i Troms

De første sovjetiske krigsfangene kom til Bardufoss i mai 1942, knapt ett år etter det tyske angrepet på Sovjetunionen. Fangene ble innkvartert i en fangeleir på Rustahøgda. I 1943 og 1944 var det om lag 500 krigsfanger i leiren. Tallet skjøt imidlertid i været i 1945 etter at tyskerne trakk seg ut av Finnmark og Nord-Troms. De tok med seg tusenvis av krigsfanger under retretten, og mange av dem ble sendt til Bardufoss.

Totalt var det 95 000 sovjetiske krigsfanger i Norge i perioden 1941–1945. Om lag 13 500 av dem døde. 1. januar 1943 var det 1939 sovjetiske krigsfanger i Troms fordelt på ti leirer. 1. april 1945 var antallet økt til 13 853 fanger fordelt på 75 leirer. Det var sovjetiske krigsfangeleirer i 19 av dagens 24 kommuner i Troms.

Døde av utmattelse

– Hovedfangeleiren på Bardufoss besto på det meste av 36 bygninger. Der levde fangene under elendige forhold. Den vanligste dødsårsaken blant fangene på Bardufoss var det tyskerne kalte «kroppssvekkelse». Det betød at kroppene til fangene var så utslitt at de ikke klarte å leve mer, sa Michael Stokke.

70 sovjetiske krigsfanger døde på Bardufoss. Man har fangekortene til 44 av dem, og på dem står det hva fangene døde av. Eksempelvis vet man at 15 av de 44 døde av utmattelse, andre døde av tuberkulose, og tre ble skutt under flukt. I tillegg vet man at den britiske krigsforbryterkommisjonen siktet noen tyskere for å ha skutt seks fanger på Bardufoss våren 1945, men detaljene rundt de drapene er ikke kjent.

KUNNSKAPSRIK: Doktorgradsstipendiat Michael Stokke ved Narviksenteret for sovjetiske krigsfanger på Bardufoss i forbindelse med at utstillinga «Sovjetiske krigsfanger i Norge» åpnet.

– I 1942 var det så mange fluktforsøk fra fangeleiren på Bardufoss at tyskerne mente at de måtte statuere et eksempel. En fange som prøvde å rømme, ble straffet med 100 stokkeslag og åtte dager i isolat. Det var ment å avskrekke de andre fangene fra å rømme. Fanger var likevel heldig, for tyskerne pleide å skyte fanger som prøvde å rømme, fortalte doktorgradsstipendiaten.

I mars 1944 ble det etablert en leir for norske fanger på Bardufoss. På det meste var det 800 fanger i leiren. Også de ble satt til å jobbe på flybasen. Ifølge Stokke ble nordmennene behandlet mye bedre enn de sovjetiske krigsfangene. En nordmann ble skutt, mens fire døde av sykdom fra mars 1944 til mai 1945.

Fangenes skjebner

Michael Stokke avviste for øvrig myten om at alle krigsfangene som ble sendt tilbake til Sovjetunionen, ble drept av sine

egne eller sendt til fangeleirer i Sibir. Hans undersøkelser viser at om lag 40 prosent av de som ble repatriert fortsatte sin tjeneste i militæret, mens om lag 20 prosent måtte være i arbeidsbataljoner i to år. 20 prosent ble sendt hjem til sine kjære. 15 prosent ble overført til leirer som ble drevet av det hemmelige politiet.

KRIGSGRAVER: De sovjetiske krigsfangene som døde på Bardufoss ble gravlagt lokalt, men gravene ble tidlig på 1950-tallet flyttet til Tjøtta i Nordland. I bakgrunnen minnesteinen over de sovjetiske krigsfangene på Bardufoss som norske fanger satte opp i mai 1945. (Foto: Arkiv Morten Kasbergesen)